

SOSYOLOJİK DÜŞÜN

ISSN: e-ISSN: 2587-2699

Sosyolojik Düşün

Yıl : 9 Cilt: 9 Sayı : 1 Mart 2024

Yayın Geliş Tarihi: 03.12.2023 Yayına Kabul Tarihi: 07.12.2023

DOI Numarası: <https://doi.org/10.37991/sosdus.1399707>

Makale Türü: Derleme Makale / Review Article

Atıf/Citation: Ceyhan, M.Ş. ve Kocadaş, K. A. (2024). Kültür Kavramı ve Kültür Değişmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyolojik Düşün*, 9 (1), 118-137.

KÜLTÜR KAVRAMI VE KÜLTÜR DEĞİŞMESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Murat Şakir CEYHAN* Kübra Aybike KOCADAŞ**

Öz

İnsanoğlu var olduğu ilk günden beri hayatta kalma mücadelesi ile karşı karşıyadır. Canlılar dünyasında onu farklı kılan en önemli özelliği sosyal bir varlık oluşudur. Bir toplum içinde yaşar, toplumsallaşmayı içine doğduğu toplumda öğrenir. Öğrendiklerini de kendisinden sonraki nesillere aktarır. Kısacası kültürel bir ortamda yaşar insan. Tarih boyunca biyolojik evriminin yanı sıra, sosyal açıdan da evrim geçirmiştir. Alet yapma, kullanma, doğaya karşı kendini koruma, düşünme, hayal etme ve simge kullanma, simgesel anlatım, iletişim hep sosyal evriminin parçalarıdır. İnsanoğlunun elinden çıkan somut veya soyut hemen her şey kültürün parçası oluvermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, İnsan, Değişme

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, muratsakirceyhan@hotmail.com, Adıyaman/Türkiye.

** Doktora Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, akocadass@gmail.com, Mersin/Türkiye.

AN EVALUATION ON THE CONCEPT OF CULTURE AND CULTURE CHANGE

Abstract

Human beings have been faced with the struggle for survival since the first day of their existence. The most important feature that makes him different in the world of living things is that he is a social being. He lives in a society, learns socialization in the society he was born into. It also passes on what it has learned to the next generations. In short, humans live in a cultural environment. Throughout history, in addition to its biological evolution, it has also evolved socially. Making and using tools, self-protection against nature, thinking, imagining, using symbols, symbolic expression and communication are all parts of social evolution. Almost everything tangible or intangible created by human beings has become a part of culture.

Keywords: Culture, Human, Change

1.Giriş

“Kültür” kavramı, farklı vurgulamalar ile kullanılageldiği için tanımlanması en güç kavramlardan biridir. Sözlüklerde ve ansiklopedilerde en çok tanıma sahip sözcükler arasında bulunmakla birlikte terim olarak “kültür”, Latince “colere” fiilinden türetilmiştir. Colere, işlemek, yetiştirmek, düzenlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, ekip biçmek, iyileştirmek, eğitmek gibi anlamları birlikte içeren çok zengin bir anlam içeriğine sahiptir (Erdoğan ve Alemdar, 2002).

İlk olarak Voltaire “culture” sözcüğünü, insan zekâsının (esprit) oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır. Sözcük buradan Almancaya geçmiş ve 1793 tarihli bir Alman Dili Sözlüğünde “Cultur” olarak yer almıştır. Etnolog G. Klemm “İnsanın Genel Kültür Tarihi” adlı on ciltlik eserinde, Cultur sözcüğünü uygarlık ve kültürel evrim karşılığında kullandığını görürüz. Sözcük ve kavram buradan İsyanyolca, İngilizce ve Slav dillerine geçer. Ancak 19.

yy.in ikinci yarısı ve 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde Fransızlar ve İngilizler uygarlık kelimesini (civilisation) kültüre tercih etmişlerdir. Fransızcada Cultura sözcüğünün uygarlık karşılığında “Academie Française” sözcüğüne geçmesi ancak 1932’de gerçekleşir. Uygarlık (civilisation) kavramı, bilim, felsefe, teknoloji ve endüstri alanında önde giden Fransızlar ve İngilizlerce vahşet (barbarlık) illiklik ya da az gelişmiş bir uygarlık karşılığı olarak benimsenirken, sosyal değişimde ve gelişimde bu iki ülkenin biraz gerisinde kalan Almanlar, “Cultur” ve sonradan “Kultur’u” daha kolay benimsediler. Batılı etnologlar 19. Yüzyılın ikinci yarısından bulup ortaya çıkardıkları ve hiç de vahşi ya da barbar olmayan küçük, basit ve barışçıl uygarlıklara da “kultur” ya da “cultura” adını verdiler. Marx Fransızların “esprit”sine daha yakın olan Hegel’in “geist” (akıl, ruh) ve “objektiv geist” (nesnel ruh) kavramları yerine “cultur”u tercih ediyordu (Güvenç, 2002:96).

Kavramın tarihine daha yakından bakıldığında 18. Yüzyılın gelişen ve 19. yy. da iyice netleşen bir kırılma göze çarpar. Bu kırılma Orta ve Doğu Avrupa’da gelişen tarihselci kültür anlayışı ile Anglo- Sakson kaynaklı yapısal işlevselci kültür anlayışı arasındadır (Emiroğlu ve Aydın, 2003:524).

18. yüzyılın sonlarına doğru, terimin tekil kullanımının yanı sıra, çoğul olarak da kullanılmaya başlandığı görülür. Bu yeni anlamla “kültür” artık, bir insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belli bir uluslar topluluğunun duyu, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal, felsefi, bilimsel ve teknik tüm üretim ve varlıkları olarak tanımlanmaktadır. Böylece terim, tek insan için değil de bir insan topluluğu için kullanılmış olmakla, bir bakıma sosyolojik diyebileceğimiz yeni bir anlam kazanmıştır. Bu yeni ve genişletilmiş anlamıyla “kültür” iki yönden çoğulluk kazanmış oluyordu. Tek insanın değil de bir topluluğun, halkın, toplumun karakteristiğini oluşturan

şeylerin tümü. Almanlar bu anlamıyla kültüre karşılık olmak üzere “volksgeist” gibi bir terime başvurmuşlardı. Bugün de Türk kültürü, Fransız kültürü, burjuva kültürü vb. terimlerde “kültür”ü bu anlamda kullanmaktayız. 19. yüzyılda civilite (kentlilik), Araplarda Medine, Avrupa Almanya’sında kültür, Fransa’da uygarlık şeklinde kullanılmıştır (Özlem, 2000).

Türkçemize ise kültür kavramı “culture” kelimesinden geçiş yapmıştır. Ziya Gökalp’in tercih ettiği “hars” kelimesi ile özdeş olarak kullanılmış, daha sonraları ise yaygın olarak kültür şeklinde kabul görmüştür.

Yukarıda da görüldüğü gibi kültür kelimesi bilimsel literatürde yerini alana dek, farklı vurgulamalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin bilim alanında kültür, uygarlıktır. Beşeri alandaki kültür eğitim sürecinin ürünüdür, estetik alanda ise güzel sanatlardır. Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda, üretme, tarım- ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir (Güvenç, 2002:97). Bozkurt Güvenç, bir sözcük veya kavrama bu denli çok ve çeşitli anlam yüklenince, onun tanınmaz ya da tanımlanamaz duruma gelmiş olmasını doğal karşılamak gerekir demektedir. Nitekim, A.L. Kroeber ve C. Cluckhohn’un “Culture: A Critcical Review of Concepts and Definitions” adlı kitaplarında kültür kavramının 164 ayrı tanımını derlediklerini görürüz.

Bozkurt Güvenç kitabında, bazı sınıfsal tanımlamalara yer verir, sonra da kültür için verilen bu tanımların hepsinin doğru olduğunu ama hiçbirinin tek başına kültürü tanımlamak için yeterli olmadığını yazdığını görürüz. Bu tanımlardan birkaç örneğe yer verecek olursak (Güvenç, 2002:100):

Sosyal Miras ve gelenekler birliği olarak kültür, varlığımızın yapısını, ilişkilerini belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların maddi manevi öğelerin birliğidir. (Sapir)

Hayat yolu ya da biçimi olarak kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir. (Linton)

İdealler, değerler ve davranışlar olarak kültür, sosyal – kültürel evrende açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler kurallar bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş, bütünleşmemiş gruplardır (Sorokin)

Çevreye uyum olarak kültür, insanların yaşam koşullarına uyumlarının toplamı olanların kültürüdür. (Summer ve Keller)

Geniş anlamda eğitim olarak kültür, toplumsal olarak öğrenilen ve yeni kuşaklara aktarılan davranış örüntü ve kalıplarıdır (Tozzer)

Bireysel psikoloji olarak kültür, büyütülerek (bilimsel) ekrana yansıtılmış bireysel psikolojidir. (Benedict)

Oluşumun kökeni yönünden kültür, yaşam çevremizin insan yapısı olan kesimidir. (Herskovitz)

Düşünüş olarak kültür, belli düşünceler sistemi ya da bütünüdür, külliyesidir. (Wissler)

Simge olarak kültür, maddi öğelerin davranış ve duyguların simgelerden oluşan, simgelere dayalı bir örgütlemesidir. (White)

Çoğu antropoloğa göre belki de en iyi kültür tanımı olarak nitelendirilen ve sıkça başvurulan kültür tanımı, İngiliz Antropolog Edward Taylor'un insan davranış ve düşünce sisteminin rastgele oluşmadığını, bunların doğal yasalara bağlı olduğunu ve bu nedenle de bilimsel olarak incelenebileceklerini ileri sürdüğü, klasik kitabı, "İlkel Kültür" de yaptığı şu şekildeki tanımdır: "Kültür bir toplumun

üyesi olarak insanın kazandığı, bilgi, inanç, gelenek sanatsal faaliyet, hukuk, ahlaki değerler ve yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür.”

Diğer bir antropolog Malinowski, kültürün maddi ve manevi alanlardaki faaliyetleri beraberce içermesi gerektiğini vurgulayarak, kültürün çeşitli kullanım ve tüketim maddelerinden, çeşitli halk gruplarının yapısal hak ve görevlerinden, insan düşünce ve becerilerinden, inanç ve alışkanlıklarından oluşan tümel bir bütün olarak ele alınması gerektiğini öne sürer.

2. Türk Araştırmacıların Kültür Tanımları

Biraz da Türk araştırmacıların kültür kavramına yaklaşımlarını ele almaya çalışalım. Mümtaz Turhan ‘Kültür Değişmeleri’ adlı kitabında “Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki, toplum içinde mevcut her nevi bilgiyi, ilişkileri, alışkanlıkları, değer yargılarını, genel davranış, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte o toplum mensuplarının çoğunluğunda ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayırt eden özel bir hat tarzı temin eder” demektedir (Turhan, 1972:40).

Amiran Kurtkan Bilgiseven ‘Genel Sosyoloji’ adlı eserinde kültürü şu şekilde ele almıştır. “Kültür, insanın insan tarafından tesis edilmiş ve yaratılmış olan çevresini ifade eder. Maddi ve manevi olmak üzere iki veçhesi vardır. Bazı sosyologların aynı zamanda medeniyet ismini verdikleri maddi kültür, yapılarımız, tekniklerimiz, yollarımız, istihsal ve ulaştırma vasıtalarımız gibi gözle görülür maddi unsurlardan ibaret ve kendi eserimiz olan çevre şartlarımızdır” Kurtkan’a (1982:17) göre manevi kültürün yıpratılması, kendine has değerleri kaybederek başka değerlerle şahsiyetsiz hale getirilmesi, 20. Yüzyılda geniş

ölçüde cereyan etmekte olan kültür emperyalizminin konusunu teşkil etmektedir.

Emre Kongar da kültürü, insanın yarattıklarının tümüdür şeklinde tanımlamış ve bir bütün oluşturan kültürün ancak çözümlene amaçları ile bölünebileceğini böyle bir bölünmenin de maddi kültür ve manevi kültür ayırımını doğuracağını vurgulamıştır. Ayrıca, insanın yarattığı bütün araç ve gereçleri maddi kültüre yine insanın yarattığı anlamları, değerleri, kuralları da manevi kültüre örnek olarak vermektedir (Kongar, 1994).

Yalçın İzbul ise konuya farklı bir açıdan bakarak, “maddi / manevi kültür” şeklinde düşünülen bu ayırımın yapay olduğunu belirterek, bu şekilde ruhani yorumlara açık, ancak ruhsal /psikolojik yorumlara kapalı nüanslar taşıyan “manevi” sözcüğü yerine “zihinsel” sözcüğünü önermektedir.

Sonuçta, kültürü tanımlama çabalarımız bizi kültürün bazı özelliklerini vurgulamaya götürür. Kültürün özellikleri olarak şunları sıralayabiliriz. Kültür insana özgüdür, toplumsal bir kavramdır. Kültür öğrenilir, nesilden nesile aktarılır. Dolayısıyla tarihsel ve süreklidir. Kültür değişir. Bütünselleştiricidir, paylaşılar ve simgeselleştirilmiştir. Kapsamı çok geniştir, insan elinden çıkan her şeyi kapsayıcıdır. Kültür evrensel bir özelliktir. Her toplumun kültürü vardır. Kültürsüz toplumdaki söz edilemez.

İnsanoğlu bir kültürün içine doğar, beşikte başlayan bu serüven mezara dek öğrenme ve sosyalizasyon ile devam eder, tüm yaşantısını kapsar. O halde denilebilir ki kültür, bir insan topluluğunun nesilden nesile aktardığı inanç, bilgi ve uygulamaları ifade eder. Bu sebeple insanlar ne yapacaklarını, hangi konuda neye inanacaklarını büyüklerinden, arkadaşlarından okudukları kitap ve

dergilerden, seyrettikleri televizyon, film vb. gibi şeylerden öğrenirler. Elbette bu bilgi ve davranış tarzına zamanla insanın bizzat kendi tecrübeleri de katılmaktadır. Demek oluyor ki, bir toplumdaki fertler, kendi toplumunun kural, bilgi ve inançlarına kendi tecrübelerine de katarak, bunları kendilerinden sonra gelenlere devrederler. Çünkü insan, içinde yetiştiği cemiyetin ve kendisini saran kültürün mahsulüdür. Bu kültür unsurları “sosyal kontrol” denen vasıtayla yeni nesillere aktarılır (Eröz, 1977:294).

3.Kültür Taşıyıcısı Olarak Dil

Dil, en önemli kültür taşıyıcısı olarak bilinir. Bir toplumda insanların birbirleriyle iletişimi dil yoluyla olur. Çocuk içine doğduğu kültürün pek çok yönünü öğrenmeyi aynı dilde iletişimde bulunarak gerçekleştirir. İnsanoğlu kendinden önce yaşamış insanların binlerce yıllık deneyimlerinden dil vasıtasıyla yararlanır. Dil birliği olmasıydı, nesilden nesile aktarım son derece sınırlı olurdu. Belki de zeki bulduğumuz bazı hayvanların dünyasından çok da farklı olmayan bir düzeyde yaşamak zorunda kalırdı insanoğlu. Bu yüzden dil, kültürün hem bir parçası hem de kültürü meydana getiren en önemli araçtır.

Dili zengin kullanmak, kültürü zengin yaşamak demektir. Dile yabancı unsurların girmesi, kültüre yabancı unsurların sızması anlamını da içerir.

3.1.“Alt Kültür” kavramı

Her ne kadar içinde bulunulan kültürel ortam bir bütünlük sağlasa da bu ortamın içinde hem ortamın kültürel elementlerini büyük ölçüde kullanan hem de bu ortamın içinde kendilerine özgü farklılıklarıyla kümeleşebilen ve bu yönüyle de daha küçük bir kültürel bütünlük sergileyen gruplar söz konusu

olduğunda, karşımıza alt kültür kavramı çıkar. Örneğin, bir kent yerleşmesinin farklı semt ve mahallelerinde bile farklı kültürel özellikler bulunabilir ve alt kültürler olarak karşımıza çıkabilirler. Bir gecekondü alt kültür bölgesinde olduğu gibi.

Bunun yanı sıra, alt kültürlerin daha çok tepkisellikle farklılaşan grupları betimlediği de bir gerçektir. Geniş ve genel bir kapsamda kullanılan alt kültür kuramının özündeki fikir, alt kültürlerin, üyelerinin gerçekleşmesi engellenmiş olan özelemleri ya da kendilerinden daha geniş sınırları olan toplumdaki konularının muğlaklığından kaynaklanan problemlere kolektif bir çözüm olarak ya da bu problemlerin halledilmesi şeklinde oluşmasıdır. Alt kültürler daha geniş nitelikteki kültürden ayrıdır, yalnız o kültürün sembolleri, değerleri ve inançlarını ödünç alırlar (ve genellikle çarpıtır, abartır veya tersine çevirirler). Alt kültür kavramı sapma sosyolojisinde, bilhassa gençlik kültürüyle ilgili araştırmalarda geniş ağı olarak kullanılmaktadır (Marshall, 1999:16).

Alt kültürler en azından bazı yazarlara göre, toplumsal örgütlenmenin çeşitli yönlerini- okullar (D. Hargreaves, *Social Relations in a Secondary School*, 1967) ve hapishaneler (G. Sykes, *The Society of Captives*, 1958) gibi- yansıtan toplumsal kurumlar içindeki sembolik direniş biçimleri şeklinde ortaya çıkabilir, ya da örneğin eşcinseller K. Plummer, *Sexual Stigma*, 1975) gibi bazı kesimlerin hissettikleri farklılık duygusunu ifade edebilmelerine uygun kanallar sunabilir (Marshall, 1999:17).

Her kültürde çeşitli alt kültürlerin varlığından söz etmek mümkündür.

4.Kültür Değişmesi

Malinowski'nin tanımına dayanarak M. Turhan kültür değişmesini bir toplumun mevcut düzeninin, maddi ve manevi medeniyetinin bir tipten farklı bir tipe doğru yol alma süreci olarak tanımlıyor ve "kültür değişmesi bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddi alet ve vasıtalarında bunların kullanılmasında, tüketim maddelerinin kullanılmasında az çok meydana gelen değişimleri ihtiva eder" (Turhan, 1972:58) demektedir.

Kültür bir gelenektir. Kuşaktan kuşağa bir şeyler katılarak, eksiltilecek, değiştirilerek, süreklilik gösterir. Görünüşte birbirinin karşıtı olan geleneksellik ve değişme olgu ve eğilimi, aslında kültürün zaman boyutundaki gerçeğinin birbirini bütünleyen iki temel gerekliliği, kültürün iki değişik yüzüdür. Süreklilik, kültürel değişmeyi geçersiz kılmaz. Tam tersine, değişmeden dolayı olarak kazanır. Kültür değişebildiği için varlığını sürdürür şeklinde ifadelerde bulunmaktadır. Bu kapsamda bir yönle kültürün ayakta kalabilmesi için kendini yenilemesi yani değişmesi gerekmektedir sonucu çıkartılabilir.

Aslında kültürü değişken kılan olgulardan biri, her neslin kendi deneyimleriyle bir şeyleri kültüre kazandırması ve bir öncekilerden kalanlardan işlevlerini tamamlamış olanlarını bertaraf etmesidir. Dünya yüzünde ilkel kabileler dâhil kültürü değişmeyen hiçbir toplum yoktur. Bütün toplumlar hızlı veya yavaş, sürekli bir değişim süreci içindedir.

Kültürü değişikliğe uğratanlar iç veya dış etkenler olabilir. İcatlar, kültür temasları değişikliğin başlıca nedenleri arasındadır. Bu etkenlerden biri diğerini tetikleyebilir. Örneğin, teknoloji alanındaki bir keşif (televizyon veya interneti

örnek olarak düşünebiliriz) bir müddet sonra tüm dünyada yaygınlaşmaya başlar. Teknolojinin kullanımıyla birlikte kültürler arası temas artar. Artık öyle bir döneme girilmiştir ki, bizzat seyahat etmek gerekmezsiniz, farklı bir kültürle temas haline geçmek mümkündür. Teknolojinin kültür taşıyıcılığı dünyayı giderek küçülmüştür. Değişim hızlanmıştır.

Günümüzün en önemli konularından biri bu yüzden “kültürler arası temaslar ve kültür değişimleri” olmaktadır. Kültür – kimlik ilişkileri, alt kimlikler, çok kimliklilik, çok kültürlülük gibi kavramlar gündemimize girmiştir. Bunların tümü kültür değişmesinin kapsamında yer almaktadır. Antropologların da üzerinde önemle durduğu konuların başında yer almaktadır.

Kültür değişmesi alanındaki çalışmalar ilk olarak “Evrimci Ekol” olarak bilenen akımla başlamıştır. Antropolojinin yeni dünyaların keşfiyle başlayan doğum sancılarını takip ederek gençlik yılları olarak tanımlayabileceğimiz bu dönem ve 19. Yüzyıl antropolojisinin büyük bölümü, toplumun ve/veya insan zihniyetinin ilkel bir durumdan daha gelişkin biçimlere doğru tedrici bir ilerleme gösterdiği görüşüne sadık kalmıştır. Evrimin belirleyici nedeni olarak egemen olan ana fikir sosyal gelişmedir, sosyal kurum ve davranışların “ilkel”den “uygar”a dönüşmesidir (Güvenç, 1999:78).

Evrimci modeller, insanlığın doğrusal bir çizgi üzerinde geliştiği ana fikri etrafında şekillenmişlerdir.

Evrimcileri eleştirmekle işe koyulan bazı araştırmacılar kültür değişmesini yayılma ile açıklamaya çalıştılar. İnsan kültürünün hızlı gelişimi hiç kuşku yok ki eşitli toplumlarda icat edilmiş kültür elemanlarının birbirlerine geçmesi

sonucudur. İşte kültür unsurlarının bir toplumdaki bir başkasına gererek yeni ortamda var olan kültür içinde erimesi yayılma (difüzyon) olarak adlandırılır.

Yayılma olayı kuşku yok ki, insanın ilerleyişine önemli katkı yapmış olan bir süreçtir. Bir bütün olarak insan kültürünün büyümesine neden olan yayılma aynı zamanda teker teker kültürlerin zenginleşmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Ancak tüm değişimleri yayılma ile açıklamaya çalışmak pek yeterli değildir. Zaten günümüzde değişimler incelenirken hem evrimci hem de yayılmacı görüşlere yer verilmektedir, birbirini tamamlayan süreçler olarak görülmektedir.

Değişme, toplumda genellikle iki şekilde gerçekleşmektedir. Biri “serbest kültür değişmesi” diğeri ise “mecburi kültür değişmesi” olarak adlandırılır.

4.1.Serbest Kültür Değişimi

Serbest kültür değişmesinden, bir toplumsal grup veya toplumun, yabancı bir kültüre sahip grup veya toplumla temas geldiği zaman hiçbir iç ve dış baskı altında bulunmaksızın münferid unsurlar yahut o kültürün belirli bir kısmını alıp benimsemesi neticesinde bünyesinde meydana gelen değişimler kastedilmektedir. Bazen serbest kültür değişmesi “uyum” safhası olarak da değerlendirilebilir (Turhan, 1972:43).

Yabancı kültür unsurlarının topluma ithalinden benimsenip temsil edilmesine kadar geçen zamanda bu unsurun geçirdiği bazı aşamalar vardır. Bu aşamaları Emre Kongar kitabında şu şekilde ifade etmiştir:

Bir yenilik, bir toplumda çeşitli şekillerde yayılır. Bu yayılma için bir bireyden ötekine doğru bir haberleşme gereklidir. Bu haberleşme bir toplumsal sistem

içerisinde ve belli bir zamanda meydana gelir. Bireylerin herhangi bir yeniliği kabul etmeleri ise (Kongar, 2002:2);

- a) Haberli olma,
- b) İlgi duyma,
- c) Değerlendirme
- d) Deneme
- e) Kabul etme
- f) Uygulama aşamalarından geçme

Yeni bir kültür ögesi kabul görecekse toplumun ihtiyaçlarına, değerlerine ve hedeflerine uygun olmalıdır. Eskisinin işlevini tamamlamış olması ve yenisinin daha yararlı olması beklenir. Ancak bu durum dahi toplumun yeni ögeyi kabul etmesini garantileyemez. Değişmeye karşı gelen bazı faktörleri göz ardı etmemek gerekir. Alışkanlıkların bunda büyük bir rolü vardır. Bir kültürün iç dinamiklerinin yenilikçi eğilimleri desteklemesi değişimin önünü açmaktadır, fakat iç dinamikler değişimin aleyhinde bir tavır geliştirirlerse değişim zor ve yavaş gerçekleşir (Havilland, 2002:473).

Bir ülkedeki gazeteler, dergiler kitaplar, radyo ve televizyon gibi basın ayın organları yoluyla ya da turistik hareketler, okullarda verilen bilgiler gibi çeşitli tesirler sonucunda insanların zevk ve adetlerinin süreç içinde yavaş yavaş değiştirilmesi serbest kültür değişmesi örnekleri arasında yer alır.

Günümüzde en önemli ve hızlı kültür değişimleri bireysel temaslar olmaksızın medya vb. teknolojik araçların yardımıyla gerçekleşmektedir. Bunların yayılım hızları da yüksek olduğu için değişimin de hızı artmıştır. Moda, her yerde bulduğumuz aynı markaların dükkanları nedeniyle yayılmakta, TV programları birbiri ardına taklit edilerek yerel versiyonlarıyla aynı öyküler, aynı programlar

sunulmakta, dünya haberleri aynı yorumlarla dinlenmekte ve sonuçta benzer alışkanlıklar, benzer kültürel unsurlar aşılansarak ortak bir dünya kültürü oluşmaya başlamaktadır.

4.2.Zoraki Kültür Değişmeleri

Aynı kültürlere sahip iki toplumsal grup veya toplumdan biri kendi kültürünü veya belirli bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerine baskı yapar, veya idari bir nüfuz ve iktidara sahip zümre yabancı bir kültürü ya da bunun belirli bazı unsurlarını çoğunluğun arzusu dışında kendi toplumuna kabul ettirmeye çalışırsa bunun sonucu oluşan değişmelere zoraki kültür değişmeleri denir.

Bu tür kültür değişmeleri çoğunlukla bir ülkeyi işgal eden bir başka devlet tarafından uygulanmaktadır.

Günümüzde ABD ile birlikte mecburi kültür değişmelerinin ana müsebbibi olan Avrupa da diğer toplumları değişime iten bu faktörlerin oluşumu Kongar'a göre şu şekilde ortaya çıkmıştır. "Kapitalizmin gelişmesi sonucunda batı Avrupa'da "ulusal devlet kavramı gelişmiştir. Eskiden feodal birlikler durumunda olan Alman, İtalyan, Fransız derebeyleri, kapitalizmin gelişmesi sonucu bir araya gelmişler ve Alman-İtalyan, Fransız, İngiliz uluslarını oluşturmuşlardır. Çünkü eskiden tarıma dayalı olduğu için düşün etkileşim içinde olan bu feodal beylerin ticaretin artması ve endüstrinin gelişmesi sonucunda artık yoğun bir etkileşim içinde, aynı siyasal otorite altında birleşmek zorunluluğunu hissetmişlerdir. Bu gelişme sonucunda, kökünde ekonomik çıkar çatışmalarının yattığı ayrı ulusal sınırlar ortaya çıkmıştır. Her ülke kendisinin diğerlerinden farklı olduğunu göstermek için yerel kültürel özelliklerine önem vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda da ekonomik ve teknolojik olarak güç kazanan ülkenin dil, din,

kullanılan eşya gibi kültürel özellikleri kendi sınırlarını aşmış, yine kendileri tarafından üstün kültür deyimi ile propaganda aleti olarak kullanılmaya başlanmıştır” (Kongar, 1994).

Mecburi veya zoraki kültür değişikliği mevcut kültüre başka bir kültürün aşılması veya bir sistemden başka bir sisteme döndürülmesi, alıştırma ve telkin yollarıyla da yapılabilmektedir. Bu iki kavramı izah edersek, A. K. Bilgiseven’e göre, alıştırma aşaması, halkın içinde yaşadığı sosyal muhite ve onun sinsice değiştirilen değer hükümlerine, farkına varılmaksızın uydurulması, intibak ettirilmesidir (Bilgiseven, 1982:18).

Alıştırmamanın uygulanmakta olduğu ülkeler, müstemleke veya peyk durumuna henüz girmemiş ülkelerdir. Bu durumda, çoğu zaman milli değer hükümleri kötülenir, milli kahramanlara ait komik hikâyeler uydurulur, milli değerlerin hor görülmesi temayülü sanat ve edebiyat kudretiyle halka hissettirilmeden aşılır. Sosyal miras (manevi kültür) olarak mevcut bütün değerler yıpratılır, lisan bozulur örf ve adetler alay konusu yapılır (Bilgiseven, 1982:18).

Telkin aşamasında ise, sadakatler, kanaatler ve inançlar âşık bir şekilde zorla kabul ettirmeye çalışılır. Bulgaristan’da yaşayan Türklere 1980’li yıllardan bu yana sadakatler, kanaatler ve inançlarda açık bir şekilde zorla meydana getirilmek istenen değişiklikler oradaki Türklere uygulanan zoraki kültür değişikliğinin (kültür emperyalizmi) alıştırma aşamasını geçerek, telkin aşamasına geldiğinin bir göstergesi sayılabilir.

Her değişme bir çeşit düzen bozulmasıdır. Bu yüzden de değişme nasıl olursa olsun, toplumlarda az ya da çok değişmeye karşı başlangıçta bir direnç görünebilir.

Toplumların değişmeleri sindire sindire almaları, az sarsıntı geçirmeleriyle sonuçlanır. Hızlı değişimler büyük sarsıntılara yol açar.

5.Sonuç

Sonuç olarak, içinde yaşadığımız dünyayı tanımak için, kültürel bir varlık olarak kültürü, kültürün özelliklerini çok iyi bilmemiz gerekir. Kültürün devamlılığı ve kültür değişmesi konusunda bilgi edinmemiz bilişim devrimi sonrasında artan iletişim olanaklarıyla hızına hız katan değişim rüzgârlarını ve bu değişimin direksiyonunda olabilmek için konu ve konunun dinamikleri hakkında bilgi sahibi olmamız çok önemlidir. Özellikle üniversitelerimizde yeni yetişen gençlerin bu konularda bilgi edinmelerini sağlamak, onların dünyayı daha iyi algılamalarına ve hemen her konuda değerlendirmelerini daha sağlıklı yapmalarına neden olacaktır.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Yazarların, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamışlardır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Bilgiseven, A. K. (1982). Genel Sosyoloji, İstanbul: Divan Yayınları.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). Antropoloji Sözlüđü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2002). Öteki Kuram, Ankara: Erk Yayınları.
- Eröz, M. (1977). İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Güvenç, B. (1993). Türk Kimliđi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (2002). İnsan ve Kültür, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Havilland, William. A. (2002). Kültürel Antropoloji. Çev. Hüsamettin İnac, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kongar, E. (1994). Kültür Üzerine, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (2002). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeđi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüđü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özlem, D. (2000). Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İstanbul: İnkılap Yayımcılık,
- Turhan, M. (1972). Kültür Değişmeleri. İstanbul: M.E. Basımevi.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of "culture" is one of the most difficult concepts to define as it is used with different emphases. Although it is among the words with the most definitions in dictionaries and encyclopaedias, "culture" as a term is derived from the Latin verb "colere". Colere has a very rich semantic content that includes meanings such as cultivate, cultivate, organise, repair, construct, care and care, cultivate, cultivate, improve, educate.

A closer look at the history of the concept reveals a break that developed in the 18th century and became clearer in the 19th century. This break is between the historicist understanding of culture developed in Central and Eastern Europe and the Anglo-Saxon structural functionalist understanding of culture.

In Turkish, the concept of culture has been transferred from the word "culture". It was used identically with the word "hars" preferred by Ziya Gökalp, and later it was widely accepted as culture. Until the word culture took its place in scientific literature, it was tried to be explained with different emphases. For example, in the field of science, culture is civilisation. In the field of humanities, culture is the product of the educational process, and in the field of aesthetics, it is the fine arts. In the material (technological) and biological field, it is production, agriculture, crops, reproduction and cultivation.

In his work 'General Sociology', Amiran Kurtkan Bilgiseven discussed culture as follows. "Culture refers to the environment of man, which has been established and created by man. It has two aspects, material and spiritual. Material culture, which some sociologists also call civilisation, consists of visible material elements such as our structures, techniques, roads, means of production and transport, and our environmental conditions, which are our own work." According to Kurtkan, the erosion of spiritual culture, the loss of its unique values and its depersonalisation with other values constitute the subject of cultural imperialism, which has been taking place on a large scale in the 20th century.

Emre Kongar also defined culture as all that man has created and emphasised that culture, which constitutes a whole, can only be divided for the purposes of analysis and that such a division would lead to the distinction between material culture and spiritual culture. He also gives all the tools and equipment created by human beings as examples of material culture and the meanings, values and rules created by human beings as examples of immaterial culture.

As a result, our efforts to define culture lead us to emphasise some characteristics of culture. We can list the following as the characteristics of culture. Culture is human-specific, it is a social concept. Culture is learnt and passed on from generation to generation. Therefore, it is historical and continuous. Culture changes. It is integrative, shared and symbolised. Its scope is very wide; it encompasses everything created by human beings. Culture is a universal characteristic. Every society has culture. One cannot speak of a society without culture.

Language is known as the most important culture carrier. In a society, people communicate with each other through language. Children learn many aspects of the culture into which they are born by communicating in the same language. Human beings benefit from thousands of years of experience of people who lived before them through language. If there was no unity of language, transmission from generation to generation would be extremely limited. Perhaps human beings would have to live at a level not very different from the

world of some animals that we find intelligent. Therefore, language is both a part of culture and the most important tool that creates culture.

Based on Malinowski's definition, M. Turhan defines cultural change as the process by which the existing order, material and spiritual civilisation of a society moves from one type to a different type and states that "cultural change includes changes that occur more or less in the political structure of a society, its administrative institutions, its system of knowledge, its educational apparatus, its laws, its material tools and means, its use of them, its use of consumables".

Culture is a tradition. It shows continuity from generation to generation by adding, subtracting and changing things. The phenomena and tendency of tradition and change, which are seemingly opposite to each other, are in fact two basic necessities of the reality of culture in the dimension of time, two different faces of culture. Continuity does not invalidate cultural change. On the contrary, it becomes possible due to change. Culture survives because it can change. In this context, it can be concluded that in order for culture to survive, it must renew itself, that is, it must change.

Changes in culture can be caused by internal or external factors. Inventions and cultural contacts are among the main causes of change. One of these factors may trigger the other. For example, a discovery in the field of technology (we can think of television or the internet as an example) starts to spread all over the world after a while. Intercultural contact increases with the use of technology. We have now entered such a period that it is possible to come into contact with a different culture without the need to travel in person. The cultural carrier of technology has made the world smaller and smaller. Change has accelerated.

Free cultural change refers to the changes that occur in a social group or society when it comes into contact with a group or society with a foreign culture and adopts individual elements or a certain part of that culture without any internal or external pressure. Sometimes free cultural change can also be considered as the "adaptation" phase.

Today, the most important and fastest cultural changes take place with the help of technological tools such as media etc. without individual contacts. Since the speed of their diffusion is also high, the speed of change has also increased. Fashion spreads due to the shops of the same brands that we find everywhere, TV programmes are imitated one after the other, the same stories and programmes are presented in local versions, world news are listened to with

the same comments, and as a result, similar habits and similar cultural elements are instilled and a common world culture begins to form.

According to Kongar, the formation of these factors that push other societies to change in Europe, which is the main cause of forced cultural changes along with the USA today, has emerged as follows. "As a result of the development of capitalism, the concept of "national state" developed in Western Europe. The German, Italian, French overlords, who were formerly feudal unions, came together as a result of the development of capitalism and formed the German-Italian, French and British nations. As a result of the increase in trade and the development of industry, these feudal lords, who were formerly based on agriculture, felt the necessity to unite under the same political authority in an intensive interaction. As a result of this development, separate national borders emerged, which were rooted in economic conflicts of interest.

Each country has started to attach importance to its local cultural characteristics in order to show that it is different from others. As a result, the cultural characteristics such as language, religion and the goods used in the country that gained economic and technological power have transcended its own borders and started to be used as a propaganda tool with the term "superior culture".

Forced or compulsory cultural change can also be done by means of the infusion of another culture into the existing culture, or the conversion from one system to another, or by means of acclimatisation and indoctrination. If we explain these two concepts, according to A. K. Bilgiseven, the acclimatisation stage is the adaptation of the people to the social environment in which they live and its insidiously changed value provisions, without them realising it.